

Vitaliy Levytskyi

THE DEVELOPMENT OF THE LIGHT INDUSTRY ON THE LEFT BANK UKRAINE IN THE SECOND HALF OF THE XIX – EARLY XX CENTURY

The article highlights the industrial development of the light industry in the Chernihiv, Poltava and Kharkiv provinces in the second half of the XIX th – early XX-th century, it was shown the location of the enterprises of this branch. It was given the reference to the main publications devoted to this topic. The issue of the unresolved crisis phenomena in the light industry is a special interest in the society and among scientifics to the economic problems in the national economy. The processes that were in Ukraine in the past require profound analytical and synthesized assessments by historians today. The regional history was one of the actual topics not only from the scientific and cognitive point of view, but also in the context of identifying the historical roots of modern problems and ways of their solution. The formation and development of the light industry in the Chernihiv, Kharkiv and Poltava provinces had their own specificity in comparison with the Ukrainian tendencies. The study analyzed the sources of the supply of the raw materials for the left bank factories and plants. The attention was paid to the processes of capitalization of the light industry in the provinces and the economic policy of the Russian state towards it. It was determined the vectors of the factories technical development because of scientific achievements and the directions of the products sales of the enterprises on the external and internal markets. It was explored the role of the engineers, entrepreneurs and workers in the development of the light industry. The reasons for the decline and development of the industry are indicated, due to the increased demand for arable land and the production transfer outside the Left Bank Ukraine. The actions for the technical modernization of factories have created conditions for their significant role in the imperial light industry.

Key words: light industry, textile industry, export, market, raw materials, plant, factory, commodity production.

УДК: 94(477.84)»1914/1915»

Ольга Ревуцька

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕОРГАНІЗАЦІЇ СУДОВО-ПОЛІЦІЙНИХ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ (СЕРПЕНЬ 1914 – ТРАВЕНЬ 1915 РР.)

У статті проаналізовано процес формування та реорганізації судово-поліційних структур Тернопільської губернії упродовж серпня 1914 – травня 1915 рр. Висвітлено структуру, внутрішні зв'язки та повноваження згаданих інституцій. Здійснено спробу відтворити особовий склад судових та поліційних органів управління.

Ключові слова: судово-поліційні органи управління, російська окупаційна адміністрація, Тернопільська губернія, Перша світова війна.

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що Перша світова війна відіграла вагому роль у європейській історії ХХ ст., призвівши до розпаду імперій, формування нових держав та активізації національних, політичних і соціальних рухів в усьому світі. Фундаментальний характер війни став причиною появи низки досліджень. Водночас, потенціал згаданої проблематики на сьогодні є невичерпаний і потребує подальших наукових розвідок. Пошуковий інтерес становить історія Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини. На сьогодні майже недослідженим є питання управління в менших адміністративно-територіальних підрозділах згаданої одиниці, а саме, губерніях, повітах і ґмінах.

Наукова новизна ґрунтується на тому, що в публікації чи не вперше здійснено комплексний аналіз процесів формування та реорганізації судово-поліційних структур Тернопільської губернії, введено у науковий вжиток обіг неопубліковані матеріали.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні особливостей формування, структури, повноважень та особового складу судово-поліційних органів управління Тернопільської губернії в період серпня 1914 – травня 1915 рр.

Основні завдання дослідження: проаналізувати рівень наукової розробки теми в історіографії та репрезентативність джерельної бази; дослідити особливості формування та реорганізації судових та поліційних органів управління Тернопільської губернії; з'ясувати структуру, внутрішні зв'язки, повноваження та особовий склад судово-поліційних інституцій на рівні губернії, повіту і ґміни.

Аналізуючи історіографію проблеми слід зазначити, що питання формування та реорганізації судово-поліційних органів управління в Тернопільській губернії та її менших адміністративно-територіальних підрозділах упродовж серпня 1914 – травня 1915 рр. є не дослідженим та представлений уривчастими згадками в рамках наукових розвідок з історії Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини. Однією із перших праць такого характеру, що вийшла в період війни стала монографія І. Крип'якевича (І. Петровича – примітка автора) «Галичина під час російської окупації. Серпень 1914 – червень 1915» [1].

Дослідник проаналізував низку проблем. Зокрема, вектори політичної, економічної та соціальної діяльності нової адміністрації; формування, структуру, особовий склад окупаційних органів управління та установ Галичини; москвофільський рух; освітню, конфесійну та національну політику. Особливий інтерес становить розділ «Російська адміністрація в Галичині», у якому автор висвітлює питання «органів публичного безпеченства» [1, с. 18].

На сучасному етапі важливою є монографія А. Бахтуриної «Политика Российской империи в Восточной Галиции в годы Первой мировой войны» [2]. Цінність роботи значно підсилює той факт, що автор мала змогу працювати із матеріалами, вивезеними з наших теренів до Росії. Праця складається із трьох частин: «Восточная Галиция и Российская империя накануне и в начале Первой мировой войны», «Уния и православие в Восточной Галиции», «Политика Российской империи в Галиции. 1915–1917 гг.». У рамках першого розділу дослідниця розглядає судові реформування на Галичині, що значно доповнює картину процесу реорганізації судової системи в Тернопільській губернії [2, с. 82–91].

Актуальним є дисертаційне дослідження вітчизняного науковця І. Ільницького «Тимчасове військово генерал-губернаторство Галичини (вересень 1914 р. – березень 1916 р.): особливості формування і функціонування управлінського апарату» [3]. Порушуючи питання утворення, діяльності основних структурних підрозділів генерал-губернаторства, автор висвітлює ключові для нас аспекти, зокрема, внутрішні зв'язки, особовий склад Тимчасового жандармського управління військового генерал-губернаторства Галичини та міської поліції у Станиславові. Тут і далі використовуємо таку назву міста, вжиту в «Енциклопедії українознавства» під редакцією В. Кубійовича [4].

До питання функціонування судово-поліційних структур Галичини в період існування російського військового генерал-губернаторства зверталися у своїх наукових розвідках І. Лозинська, О. Машкін, О. Сарнацький [5, с. 97–111; 6, с. 9–13; 7, с. 63–74]. Проблема загальних принципів діяльності судово-поліційних структур в Австро-Угорській та Російській імперіях порушена у статтях С. Вергун, М. Мацькевич, Л. Присташ [8, с. 83–103; 9, с. 23–25; 10, с. 49–54]. Певний внесок у дослідження задекларованої теми внесла автор цієї статті [11, с. 80–83; 12, с. 92–94; 13, с. 63–74].

В умовах недостатньої історіографічної бази порушеної теми вагомості набувають першоджерела, збережені в архівах, опубліковані документальні видання. Робоча документація установ російської окупаційної адміністрації Тернопільської губернії становить основу фонду 322 «Канцелярія Тернопільського губернатора» [14–19] та фонду 370 «Управління начальника Збаразького повіту» [20–27] Державного архіву Тернопільської області (далі – Держархів Тернопільської обл.). Вони різноманітні за кількістю, змістом, станом збереженості та цінністю. Використані нами у цьому дослідженні справи містять інформацію щодо структури, внутрішніх зв'язків, повноважень, особового складу, фінансування судово-поліційних інституцій Тернопільської губернії.

Окремої уваги заслуговує збірник документів «Велика війна 1914–1918 рр. і Україна», що є продовженням історичного нарису з аналогічним найменуванням [28]. Видання розглядає український контекст Першої світової війни крізь архівні та приватні матеріали, серед яких знаходимо відомості про події, що відбувалися у тогочасній Тернопільській губернії.

Внаслідок успішної наступальної Галицької операції, що тривала упродовж 18 серпня – 25 вересня 1914 р., російські війська захопили Східну та частково Західну Галичину, більшу частину Північної Буковини. Окуповані території ввійшли до новоутвореної адміністративно-територіальної одиниці – Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини. У рамках останнього наприкінці серпня – у вересні 1914 р. сформовано Тернопільську губернію, у якій розпочато формування органів місцевої влади та введення нових порядків.

Поряд із місцевими інституціями виконавчої влади та установами самоврядування в Тернопільській губернії діяли судово-поліційні структури. Слід зазначити, що процес реорганізації, формування, функціонування судів і поліційних (жандармських) органів мав низку особливостей. Зокрема, восени 1914 р., після завершення активних бойових дій на фронті, суди Тернопільської губернії відновили свою діяльність. Підтвердження цьому факту знаходимо у циркулярі тернопільського губернатора від 6 листопада 1914 р. у якому останній стверджував, що «... всі

окружні та повітові суди ... в даний час вже приступили до правильного розгляду справ...» (переклад автора) [14, арк. 136; 20, арк. 39; 23, арк. 1].

У статті (далі – ст.) 2. б) «Тимчасового положення про управління областями Австро-Угорщини по праву війни» (далі – «Тимчасове положення...») «... суди у справах громадських і у тих ... кримінальних для яких не зроблено винятку і які не зачіпають інтересів війська або не мають політичного характеру, будуть вирішуватись на попередніх засадах і за місцевими законами...» (переклад автора) [20, арк. 90 зв.]. Зміст цього документу доповнював циркуляр голови Львівського крайового суду від 4 листопада 1914 р. Згідно із ним, австрійським судовим чиновникам пропонувалося залишатися на місцях і виконувати свої обов'язки [2, с. 83; 5, с. 100]. Таким чином, на окупованій території продовжувала діяти австро-угорська судова система та законодавство.

До судів першої інстанції, що функціонували на території Тернопільської губернії, відносимо 29 повітових судів (тут і далі дані подано на 15 повітів з 16; остаточну кількість повітів Тернопільської губернії вважаємо відносною у зв'язку з різницею відомостей в історіографії проблеми, нестачею документальних матеріалів та змінами адміністративно-територіального поділу Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини – примітка автора) [9, с. 24; 15, арк. 11 зв., 24, 34, 51, 66 зв. – 67, 75, 84–84 зв., 97, 106, 113–113 зв., 118–118 зв., 125 зв., 131 зв., 147, 152]. Згадані установи розглядали цивільні та кримінальні справи у межах кількох судових повітів, які входили до складу певного адміністративного повіту [10, с. 49]. Інформацію щодо кількості та місця розташування повітових судів Тернопільської губернії на грудень 1914 – травень 1915 рр. подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Назва повіту	Кількість та місце розташування повітових судів
Тернопільський	2 (Тернопіль, Микулинці)
Бережанський	2 (Бережани, Козова)
Богородчанський	2 (Богородчани, Солотвин)
Борщівський	2 (Борщів, Мельниця)
Бучацький	3 (Бучач, Монастириськ, Золотий Потік)
Гусятинський	2 (Гусятин, Копичинці)
Заліщицький	2 (Заліщики, Товсте)
Збаразький	2 (Збараж, Нове Село)
Калуський	2 (місце розташування невідоме)
Підгаєцький	2 (Підгайці, Вишневчики)
Станиславівський	1 (Станиславів)
Скалатський	3 (місце розташування невідоме)
Теребовлянський	(Теребовля, Буданів)
Толмачський	3 (місце розташування невідоме)
Турківський	(відомості відсутні)
Чортківський	1 (Чортків)

[15, арк. 11 зв., 24, 34, 51, 66 зв. – 67, 75, 84–84 зв., 97, 106, 113–113 зв., 118–118 зв., 125 зв., 131 зв., 147, 152].

Повітовий суд складався з одного (одноособовий) або трьох (колегіальний) суддів. Водночас важко виділити повний склад цієї установи. Нам вдалося віднайти чотири різні варіанти складу повітового суду в м. Збаражі [21, арк. 1; 22, арк. 6, 67; 26, арк. 8]. На нашу думку, це спричинено відсутністю повної інформації в окупаційній адміністрації на початковому етапі урядування в повіті, можливими змінами серед особового складу судової установи та різним характером документів. Згідно із найширшим списком від 18 листопада 1914 р., Збаразький повітовий суд складався з 18 працівників, зокрема, 1 радника і начальника суду, 3 суддів, 1 офіційного представника, 4 канцеляристів, 4 канцелярських працівників, 1 возного, 3 кур'єрів, 1 функціонера [21, арк. 1].

На території губернії продовжували діяти 4 окружні (крайові) суди у Тернополі, Бережанах, Станиславові та Чорткові [15, арк. 11 зв., 113–113 зв., 125 зв., 152 арк.]. Крайовий суд одночасно відносився до першої та другої інстанцій: розглядав цивільні та кримінальні справи, що не належали до компетенції повітових судів та апеляції на рішення структур нижчого рівня [10, с. 50]. Згадані установи складалися із одного або декількох суддів, кожен із яких діяв одноосібно. При розгляді кримінальних справ суддя поєднував свою діяльність зі слідчими функціями [2, с. 83; 5, с. 100].

Окружні суди губернії входили до складу Львівського вищого крайового суду третьої інстанції, у якому оскаржували ухвали крайових або повітових судових установ [10, с. 50].

Окрему ланку становили гмінні суди. Останні не належали до урядових установ, а діяли у рамках автономних гмінних управлінь. Ці суди вирішували спірні питання містечка чи села із

прилеглими до них територіями. До складу ґмінного суду входили члени ґмінного управління. Наприклад, 4 судді с. Голошинці Збаразького повіту одночасно виконували функції війта і громадських радників [22, арк. 1–2; 27, арк. 40–41 зв.].

Вважаємо, що у судових установах Тернопільської губернії бракувало кадрів. З 18 службовців Збаразького повітового суду в листопаді 1914 р. 4 були мобілізовані до війська, а 2 виїхали із родинами [21, арк. 1]. Аналогічні відомості знаходимо у роботі структур Богородчанського повіту. На думку чиновника цієї адміністративно-територіальної одиниці, «... в повітових судах ... частина ... чиновників призвана на війну, а другі втекли...» [15, арк. 24 зв.].

Водночас, австро-угорська судова система зазнала змін. Судочинство Австро-Угорської імперії базувалося на принципі відділення суду від адміністрації [9, с. 25]. Вважаємо, що в умовах російської окупації цей принцип порушено. У ст. 26 «Тимчасового положення...» до привілеїв військового генерал-губернатора відносилися наступні: вирішувати в адміністративному порядку судові справи; передавати окремі справи на вирішення військового суду; проводити закриті судові слухання [20, арк. 91]. Згідно із циркуляром тернопільського губернатора від 6 листопада 1914 р., голови окружних та повітових судів через начальників повітів мали надавати детальні відомості про кількість справ, що надійшли чи розглядалися судовою установою [14, арк. 136; 20, арк. 39; 23, арк. 1]. На нашу думку, втручання у діяльність суду структур виконавчої влади спричинено різницею управління у мирний та воєнний час, прифронтовим характером захоплених територій.

Постановою для місцевих судових установ від 24 лютого 1915 р. затверджувалися наступні зміни у порядку судочинства: рішення суду слід виносити «в ім'я закону», а не від імені австрійської влади, судовою мовою визнавалася російська, дозволялися українська та польська, замість утверджених австрійським законодавством польської, німецької та місцевих говірок [2, с. 88–89; 5, с. 105–106].

Спостерігаємо спроби реорганізацій у кадровому питанні. Серед суддів Тернопільської губернії переважали особи польської та єврейської національностей [26, арк. 8]. У листі помічник начальника Тимчасового жандармського управління військового генерал-губернаторства Галичини у Тернополі писав, що «... вважав би бажаним замінити ... на адміністративних посадах євреїв особами русинського або польського походження...» [28, с. 164]. Посадовець аргументував свою пораду ворожістю євреїв до росіян, їх позитивним ставленням до австрійських військ, «продажністю і експлуатацією населення». Проте факти звільнення за національним принципом суддів єврейської національності в губернії не відомі, а висловлену в листі позицію вважаємо стереотипним та упередженим ставленням посадовця.

Наприкінці осені 1914 р. розпочався процес формування поліційних (жандармських) установ на території Тернопільської губернії за російським зразком. Вважаємо, що жандармські органи управління залежали від місцевих інституцій виконавчої гілки влади. У ст. 21, 26, 42 «Тимчасового положення...» виділено поліційні привілеї генерал-губернатора, губернатора та начальника повіту. Зокрема, право попередньо затримувати окремих осіб, запідозрених у політичних та військових злочинах, здійснювати обшуки та накладати арешт на майно [20, арк. 91–92]. При начальника повітів діяв помічник із поліційної частини, який одночасно виконував функцію начальника земської стражі [20, арк. 92–92 зв.]. На нашу думку, це спричинено військовим характером нової адміністративно-територіальної одиниці.

Наказом Верховного Головнокомандувача від 5 листопада 1914 р. створено Тимчасове жандармське управління військового генерал-губернаторства Галичини у Львові на чолі з начальником, полковником Олександром Мезенцевим [3, с. 127; 6, с. 9; 7, с. 65]. Відділення цього органу діяли у губернських центрах, зокрема, в м. Тернополі. Очолював тернопільський напрямком помічник начальника, підполковник Олексій Орлов [15, арк. 125]. Про особовий склад відомостей не знаходимо, проте О. Машкін стверджував, що до команди підполковників входило 7–9 унтер-офіцерів [6, с. 10]. До повноважень жандармського управління відносимо охорону російської політичної системи та суспільного порядку [28, с. 210–212].

У 1915 р. утворено жандармське поліційне управління залізниць Галичини в м. Львові [7, с. 66]. І. Крип'якевич стверджував, що відділення згаданої установи функціонували на усіх або більших залізничних станціях [1, с. 18]. Представництва управління залізниць діяли в Тернополі, Бережанах та Станиславові. До відділення у Бережанах входив 1 вахмістр та 5 унтер-офіцерів, а Станиславові – 1 помічник начальника та 6 унтер-офіцерів [15, арк. 11, 113, 125]. Ці установи виступали гарантами правопорядку на залізничних станціях, розглядали скарги залізничних працівників або пасажирів, здійснювали паспортний контроль, стежили за «неблагонадійними» та шпигунами, надавали допомогу біженцям, забезпечували пересування військових [8, с. 86, 100].

Проводилася робота з організації міської поліції. На території Тернопільської губернії згаданий орган діяв у Станиславові. До складу міського поліційного управління входили 1 поліцмейстер, 2 дільничних пристави, 2 їх помічники, 10 околоточних наглядачів, 120 городових [3, с. 127; 15, арк.

113]. Водночас, у Тернополі продовжувала діяти австрійська міська поліція [15, арк. 125 зв.]. Припускаємо, що це спричинено нестачею поліційних кадрів в рамках губернії.

Охороною громадського порядку та боротьбою зі злочинністю на рівні повіту займалися урядники та стражники. Аналіз «Тимчасової інструкції...», листів чиновників, наштовхує на думку, що згадані чини підпорядковувалися начальнику повіту та його помічнику з поліційної частини [20, арк. 92–92 зв.; 24, арк. 17; 25, арк. 13, 22]. На території повіту діяло 5 урядників та 25 стражників. Адміністративний повіт поділявся на 5–6 поліційних районів, у межах яких функціонували загони, які склалися з 1 урядника та декількох стражників [15, арк. 11, 50 зв., 74 зв., 97, 105 зв., 131 зв.; 16, арк. 2–3]. Інформацію про кількість та місце розташування урядників, стражників Тернопільської губернії на грудень 1914 – травень 1915 рр. подано у таблиці 2.

Більшість повітових поліційних чиновників були прикомандировані з Подільської та Чернігівської губерній [17, арк. 5, 7, 9, 18]. Згадані службовці користувалися широким спектром привілеїв, зокрема, отримували підйомні гроші – 100 карбованців (далі – крб.) урядники, 75 – стражники; місячну зарплату – 60 крб. урядники, 45 – стражники; виплати на утримання коней – по 20 крб. щомісяця [17, арк. 3; 18, арк. 14–15; 19, арк. 34–35, 54–55].

Справами містечка або села відала ґмінна поліція у складі 1–2 десяцьких [24, арк. 2; 25, арк. 28–28 зв.].

Таблиця 2

Назва повіту	Кількість та місце розташування урядників	Кількість та місце розташування стражників
Тернопільський	(відомості відсутні)	(відомості відсутні)
Бережанський	5 (1 – Бережани, 1 – Нараїв, 1 – Мечищів, 1 – Козова, 1 – Козлів)	25 (11 – Бережани, 4 – Нараїв, 2 – Мечищів, 6 – Козова, 2 – Козлів)
Богородчанський	(відомості відсутні)	(відомості відсутні)
Борщівський	5 (1 – Борщів, 1 – Скала, 1 – Озеряни, 1 – Мельниця, 1 – Окопи)	25 (10 – Борщів, 5 – Скала, 3 – Озеряни, 4 – Мельниця, 3 – Окопи)
Бучацький	5 (1 – Бучач, 1 – Монастириськ, 1 – Язловець, 1 – Зубрець, 1 – Устя Зелене)	25 (8 – Бучач, 5 – Монастириськ, 4 – Язловець, 4 – Зубрець, 4 – Устя Зелене)
Гусятинський	(відомості відсутні)	(відомості відсутні)
Заліщицький	5 (місце розташування невідоме)	25 (місце розташування невідоме)
Збараський	(відомості відсутні)	(відомості відсутні)
Калуський	5 (місце розташування невідоме)	25 (місце розташування невідоме)
Підгаєцький	5 (місце розташування невідоме)	25 (місце розташування невідоме)
Станіславівський	(відомості відсутні)	(відомості відсутні)
Скалатський	(відомості відсутні)	(відомості відсутні)
Теребовлянський	5 (місце розташування невідоме)	25 (місце розташування невідоме)
Толмачський	(відомості відсутні)	(відомості відсутні)
Турківський	(відомості відсутні)	(відомості відсутні)
Чортківський	(відомості відсутні)	(відомості відсутні)

[15, арк. 11, 50 зв., 74 зв., 97, 105 зв., 131 зв.; 16, арк. 2–3].

Отже, наприкінці серпня – у вересні 1914 р. в рамках Тимчасового військового генерал-губернаторства Галичини утворено Тернопільську губернію. До судів, що функціонували на її території, відносимо окружні, повітові та ґмінні. У губернії продовжувала діяти австро-угорська судова система, кадри та законодавство. Однак спостерігаємо низку особливостей, зокрема, нестачу кадрів, порушення принципу відділення суду від адміністрації, зміни в порядку та мові судочинства.

Процес формування поліційних установ на території Тернопільської губернії проходив за російським зразком. У губернському та повітових центрах діяли відділення Тимчасового жандармського управління військового генерал-губернаторства, жандармського поліційного управління залізниць Галичини, міська поліція. Охороною громадського порядку на рівні повіту та ґміни займалися урядники, стражники та десяцькі. Більшість поліційних чиновників були прикомандировані з губерній Російської імперії.

Список використаних джерел

- Петрович І. [Крип'якевич І.] Галичина під час російської окупації. Серпень 1914 – червень 1915. Львів, 1915. 116 с. 2. Бахтуріна А. Ю. Политика Российской Империи в Восточной Галиции в годы Первой мировой войны. М.: «АИРО-XX», 2000. 264 с. 3. Ільницький І. В. Тимчасове військово-генерал-губернаторство

Галичини (вересень 1914 р. – березень 1916 р.): особливості формування і функціонування управлінського апарату: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Івано-Франківськ, 2015. 241 с. 4. Енциклопедія українознавства: Словникова частина / ред. В. Кубійовича. Т. 8. Париж-Нью-Йорк: Молоде життя, 1976. С. 2800–3200. 5. Лозинська І. Організація судової системи у Галичині в роки Першої світової війни // Проблеми гуманітарних наук. Дрогобич, 2014. Випуск 34. Історія. С. 97–111. 6. Машкін О. Діяльність політичної поліції Російської імперії на початковому етапі Першої світової війни (вересень 1914 – серпень 1915 рр.) // «Історія в школі». 2003. № 10. С. 9–13. 7. Сарнацький О. Діяльність царських жандармів в Галичині під час Першої світової війни // Історичний журнал. 2010. № 1–3. С. 63–74. 8. Вергун С. І. Транспортна жандармерія залізниць України у системі окремого корпусу жандармів Російської імперії: етапи розвитку та організаційно-правові засади діяльності // Український історичний журнал. К.: Інститут історії України, 2017. № 3. С. 83–103. 9. Матськевич М. М. Судова система на території Західної України в період панування Австро-Угорської монархії: історико-правові аспекти розвитку // Наше право. 2015. № 4. С. 23–25. 10. Присташ Л. Т. Судова система в Галичині у складі Австро-Угорщини // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Івано-Франківськ, 2010. Випуск XXII. С. 49–54. 11. Ревуцька О. Структура та діяльність цивільних органів управління Тернопільської губернії (вересень 1914 – липень 1915 рр.) // V Міждисциплінарні гуманітарні читання: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. К., 2016. С. 81–83. 12. Ревуцька О. Освітня політика російської окупаційної адміністрації в Тернопільській губернії (серпень 1914 – травень 1915 рр.) // Проблеми національно-патріотичного виховання: історичний та психолого-педагогічний аспекти: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Тернопіль, 2017. С. 92–94. 13. Ревуцька О. Формування владних інституцій Тернопільської губернії (серпень 1914 – лютий 1915 рр.) // Тенденції і перспективи розвитку історичної науки та філософії в умовах глобалізації: матеріали Всеукраїнської молодіжної наукової конференції. К.: ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. С. 63–74. 14. Держархів Тернопільської обл. Ф. 322. Оп. 1. Спр. 1. 326 арк. 15. Там само. Спр. 2. 156 арк. 16. Там само. Спр. 8. 4 арк. 17. Спр. 50. 218 арк. 18. Там само. Спр. 54. 419 арк. 19. Там само. Спр. 55. 222 арк. 20. Там само. Ф. 370. Оп. 1. Спр. 1а. 113 арк. 21. Там само. Спр. 422. 21 арк. 22. Там само. Спр. 423. 69 арк. 23. Там само. Спр. 441. 6 арк. 24. Там само. Спр. 442. 135 арк. 25. Там само. Спр. 444. 70 арк. 26. Там само. Спр. 466. 19 арк. 27. Там само. Спр. 471. 78 арк. 28. Велика війна 1914–1918 рр. і Україна: У двох книгах. Книга 2: Мовою документів і свідчень. К.: ТОВ «Видавництво «Кліо»», 2015. 800 с.

References

1. Petrovych I. [Krypiakivych I.] Halychyna pid chas rosiiskoi okupatsii. Serpen 1914 – cherven 1915 [Galicia during the Russian occupation. August 1914 – June 1915]. Lviv, 1915. 116 s. 2. Bakhturina A. Yu. Politika Rossiiskoi Imperii v Vostochnoi Galitsii v gody Pervoi mirovoi voiny [Politics of the Russian Empire in Eastern Galicia during the First World War]. M.: «AIRO-XX», 2000. 264 s. 3. Ilnytskyi I. V. Tymchasove viiskove heneral-hubernatorstvo Halychyny (veresen 1914 r. – berezen 1916 r.): osoblyvosti formuvannia i funktsionuvannia upravlinskoho aparatu [Temporary military general-governor of Galicia (September 1914 – March 1916): peculiarities of the formation and functioning of the administrative apparatus]: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01. Ivano-Frankivsk, 2015. 241 s. 4. Entsyklopediia ukrainoznavstva [Encyclopedia of Ukrainian Studies]: Slovnykova chastyna / red. V. Kubiiovycha. T.8. Paryzh – Niu-York: Molode zhyttia, 1976. S. 2800–3200. 5. Lozynska I. Orhanizatsiia sudovoi systemy u Halychyni v roky Pershoi svitovoi viiny [The Organization of the Judicial System in Galicia during the First World War]. Problemy humanitarnykh nauk. Drohobych, 2014. Vypusk 34. Istorii. S. 97–111. 6. Mashkin O. Diialnist politychnoi politsii Rosiiskoi imperii na pochatkovomu etapi Pershoi svitovoi viiny (veresen 1914 – serpen 1915 rr.) [The activity of the political police of the Russian Empire at the initial stage of the First World War (September 1914 – August 1915)]. «Istoriia v shkoli». K., 2003. № 10. S. 9–13. 7. Sarnatskyi O. Diialnist tsarskykh zhandarmiv v Halychyni pid chas Pershoi svitovoi viiny [The activities of the royal gendarmes in Galicia during the First World War]. Istorychnyi zhurnal. 2010. № 1–3. S. 63–74. 8. Verhun S. I. Transportna zhandarmeriia zaliznyts Ukrainy u systemi okremoho korpusu zhandarmiv Rosiiskoi imperii: etapy rozvytku ta orhanizatsiino-pravovi zasady diialnosti [Transport gendarmerie of railways of Ukraine in the system of a separate corps of gendarmes of the Russian Empire: stages of development and organizational and legal principles of activity]. Ukrainysky istorychnyi zhurnal. K.: Instytut istorii Ukrainy, 2017. № 3. S. 83–103. 9. Matskevych M. M. Sudova systema na terytorii Zakhidnoi Ukrainy v period panuvannia Avstro-Uhorskoii monarkhii: istoryko-pravovi aspekty rozvytku [Judicial system in the territory of Western Ukraine during the reign of the Austro-Hungarian monarchy: historical and legal aspects of development]. Nashe pravo. Drohobych, 2015. № 4. S. 23–25. 10. Prystash L. T. Sudova systema v Halychyni u skladi Avstro-Uhorshchyny [Judicial system in Galicia as part of Austro-Hungary]. Aktualni problemy vdoskonalennia chynnoho zakonodavstva Ukrainy. Ivano-Frankivsk, 2010. Vypusk XXII. S. 49–54. 11. Revutska O. Struktura ta diialnist tsyvilnykh orhaniv upravlinnia Ternopilskoi hubernii (veresen 1914 – lypen 1915 rr.) [The Structure and Activities of Civil Administrations of the Ternopil Province (September 1914 – July 1915)]. V Mizhdystsyplinarni humanitarni chytannia: tezy dopovidei Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii. K., 2016. S. 81–83. 12. Revutska O. Osvitnia polityka rosiiskoi okupatsiinoi administratsii v Ternopilskii hubernii (serpen 1914 – traven 1915 rr.) [Educational policy of the Russian occupation administration in the Ternopil province (August 1914 – May 1915)]. Problemy natsionalno-patriotichnoho vykhovannia: istorychni ta psykholoho-pedahohichni aspekty: Materialy vseukrainskoi naukovy-praktychnoi konferentsii. Ternopil, 2017. S. 92–94. 13. Revutska O. Formuvannia vladnykh instytutiv Ternopilskoi hubernii (serpen 1914 – liutyi 1915 rr.) [Formation of the authorities of the Ternopil province (August 1914 – February

1915)]. Tendentsii i perspektyvy rozvytku istorychnoi nauky ta filosofii v umovakh hlobalizatsii: materialy Vseukrainskoi molodizhnoi naukovoï konferentsii. K.: un-t im. B. Hrinchenka, 2017. S. 63–74. 14. Derzharkhiv Ternopil'skoi obl. F. 322. Op. 1. Spr. 1. 326 ark. 15. Ibid. Spr. 2. 156 ark. 16. Ibid. Spr. 8. 4 ark. 17. Spr. 50. 218 ark. 18. Ibid. Spr. 54. 419 ark. 19. Ibid. Spr. 55. 222 ark. 20. Ibid. F. 370. Op. 1. Spr. 1a. 113 ark. 21. Ibid. Spr. 422. 21 ark. 22. Ibid. Spr. 423. 69 ark. 23. Ibid. Spr. 441. 6 ark. 24. Ibid. Spr. 442. 135 ark. 25. Ibid. Spr. 444. 70 ark. 26. Ibid. Spr. 466. 19 ark. 27. Ibid. Spr. 471. 78 ark. 28. Velyka viina 1914–1918 rr. i Ukraina [The Great War of 1914–1918 and Ukraine]: U dvokh knykhakh. Knyha 2: Movoiu dokumentiv i svidchen. K.: TOV «Vydavnytstvo «Klio»», 2015. 800 s.

Olha Revutska

PECULIARITIES IN FORMATION AND REORGANIZATION OF FORENSIC POLICE AUTHORITIES OF THE TERNOPIL PROVINCE (AUGUST 1914 – MAY 1915)

The article analyzes the process of formation and reorganization of forensic police structures of the Ternopil province from August 1914 till May 1915. The structure, interrelations and powers of the mentioned institutes are elucidated here. An attempt has been made to reconstruct the personnel of forensic and police authorities.

Key words: forensic police authorities, Occupant Russian Administration, Ternopil province, World War I.

УДК 336.226.211(470) «1914/1918»

Світлана Орлик

ЦІНОВА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ НА ТЕРИТОРІЇ ГАЛИЧИНИ І БУКОВИНИ В ПЕРІОД ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті розглянуто цінову політику російської окупаційної влади, яка здійснювалася на захоплених територіях Галичини й Буковини у встановленні максимальних цін (такс) на товари першої необхідності. Доведено, що інфляційні процеси, які відбувалися на окупованих західноукраїнських землях, були наслідком не лише військових дій, а й негативної фінансово-економічної поведінки російської окупаційної влади на захоплених територіях. Проведено аналіз максимальних цін (такс) на товари першої необхідності які встановлювалися у містах і тминах Тернопільської, Львівської, Чернівецької та Перемишльської губерній, який вказував на негативну динаміку зростання цін. Встановлено, що примусові адміністративні заходи, які вживала російська окупаційна влада з метою штучного стримування інфляційних процесів та запобігання зростанню цін на продукти першої необхідності, виявилися малоефективними та не вирішували проблеми нестачі харчових продуктів.

Ключові слова: Перша світова війна, Галичина, Буковина, Російська імперія, російська окупація, цінова політика, товари першої необхідності.

Окупація російськими військами Галичини й Буковини у період Першої світової війни сприяла розвитку негативних соціально-економічних явищ на захоплених територіях. Передусім різко ускладнювалася ситуація з наявністю необхідної кількості харчових продуктів, що закономірно відобразилося у значному зростанні цін, приховуванні товарів і здійсненні різного роду спекуляцій, тощо. Російській окупаційній владі подібні тенденції були не вигідні, оскільки вони мали безпосереднє відображення на інтендантських закупівлях і реквізиції харчових продуктів, що здійснювалися для постачань російської армії. Крім того, розміщення російських військ у містах потребувало забезпечення можливості офіцерському складу відвідувати крамниці, підприємства громадського харчування тощо. Тож російська окупаційна влада, на тлі явної недостатності харчових продуктів, вживала низку примусових адміністративних заходів для штучного утримання зростання цін на товари першої необхідності.

Метою статті стало дослідження особливостей цінової політики російської окупаційної влади та розгляд механізму встановлення максимальних цін (такс) на товари першої необхідності на території Галичини й Буковини в період Першої світової війни.

Проблема діяльності російських окупаційних цивільних органів управління в Галичині та Буковині розглядалися багатьма українськими істориками, такими, як І. Берестом [1], В. Великочим [2], В. Глизнером [5], І. Ільницьким [6], І. Кучерою [7], М. Литвином [8], І. Лозинською [9], В. Любченко [10], О. Мазуром [11], О. Реєнтом [14] та ін. Проте, проблеми фінансового управління, зокрема, цінової політики вони торкалися лише побіжно.

Компетенція у питаннях реалізації цінової політики органами цивільної окупаційної влади на захоплених територіях Галичини й Буковини, мала певну відмінність у періоди першої та другої